

DPN 5823

Title : शिशुपालवध महाकाव्य S'ISUPĀLA VADHA MAHĀKĀVYA

Run. No. 6514

Cat. No. दे 25

Micro. No.

Subject महाकाव्य Epic

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 25.5 x 10.5

Folios 17

Lines (in a page) 7

Compl. / Incompl.

Chapt. / act / Canto 1-2 only सर्ग 1-2 तक

Author / translator माध्व Mādhva

Scribe / donor दिनेश

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu / one side yellow

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

श्रीगुरुदेवाय नमः ॥ ॥ श्रीः पतिः श्रीमति शास्त्रिणुं जगज्जगन्निवासो वसुदेव सदासि ॥
समाप्ति Colophon : इति श्री शिशुपालवध महाकाव्ये माध्व कृतौ द्वितीय सर्गः ॥

२२. शिशुपाल वधकाव्य

२८

२८

२८

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ शिष्यः पतिः श्रीमति शासितुं जगज्जगन्निवासो वसुदेव सप्रति ॥
 वसुदेवो वासुदेवः तमस्य राक्षसः ॥ गगर्भाद्भवमुनिहरिः ॥ १ ॥ गतं नित्यं श्रीनमै नूरुसो रथेः
 त्रसिद्धं मुश्च चतनं विभुजः ॥ पतत्यधो धाम विसारि सर्वतः किमेतदित्यैकुलमीक्षितं ज
 नैः ॥ २ ॥ वेद्यं त्वयामित्यवधारितं पुरातनैः शरीरीति विभावितं कृतिम् ॥ विभुर्विभक्तं वा
 यवं भूमानेति कमादमुन्नाद इत्यवधिमेः ॥ ३ ॥ नवानधो धोदृहं पयोधिरानममूढक
 पूरागयागदुरमः ॥ क्षणाक्षणाक्षिप्रगजेन्दुकृतिना सुदोपमं भूतिसितेन शंभुना ॥ ४ ॥
 दधानममोरुहकेसरदुतिजटाः शरच्चन्द्रमरीचिरोचिषमः ॥ विपाकपिङ्गास्तुहिनस्थलीरु

॥ रामः ॥
 ॥ १ ॥

१ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥
 शेषराधोरेन्दुवततीततीरिव ॥ ५ ॥ पिशंगमौजीयुजमर्जुनं विलसमानमेगाजिनमज्जनयति ॥
 सुवर्णमुवाकलितार्धराविडं वयं तंसिति वाससस्तनुम् ॥ ६ ॥ विहंगरोजांगरुहैरिवौयैतैरि
 गमयति हवलिनेतुभिः ॥ कृतोपवीतं हीमभुभ्रमुच्चैर्घनं धनं जेतुं तङ्गिगोरिव ॥ ७ ॥ नि
 सर्गविज्ज्वलसुक्ष्मपक्ष्मणालसद्विसद्वेदसितांगसंगिना ॥ वक्रासतं चारुचमूरुचर्मणा
 ॥ ८ ॥ अजस्रमास्फातितवत्तर्कगुराक्षतो ज्वलाकुचनखं भु
 मिन्मा ॥ पूः प्रवालैरिव पूरितार्धया विभांते मरुस्फटिकाक्षमालया ॥ ९ ॥ रंगाद्राघटन
 यानमस्वतः पृथग्विमिन्नश्रुतिमराडलैः स्वरैः ॥ स्फुटीभवद्गामविशेषमूर्धनामवेक्षमाणां मः

हतीमुहुर्मुहुः॥१०॥ कुलकं॥ निर्वर्त्यसौनुव्रजतः॥ कृतानतीनतीन्द्रियज्ञाननिधिर्नभःसदः॥
 मासदत्तादितदेत्यसंपदः॥ पदंमुहेद्दालयचारुचकिराः॥११॥ यतत्यतः प्रतिमस्तपोनिधिः
 पुरात्ययावन्तुविज्यतीयत॥ गिरस्तडित्वा नैवतावेडचकेर्जवेनपीठादुदतिमुदचुतः॥१२॥
 अथप्रयत्नोन्मिता नमस्करोद्धते कथंचित्फरिणांगरौधः॥ न्यधायिष्यातामभिदेवकीसु
 तं सुतेनधातुश्चरणाभुदस्तले॥१३॥ तंमर्त्यमर्त्यादिकुयादिपूरुषः संपर्पयासाधुसंपर्पु
 ज॥ गृहानुपेतुप्रणयदभीमवोभवतिनीपुरापकृतांमनीषिणाः॥१४॥ नय्यावदेतावुदप
 इपुष्टितो जमस्तुवारांजनपर्वताविव॥ स्वहस्तं दत्ते मुनिमांसने मुनिश्चिरंतनस्तावेदभिन्य

॥रामः॥
 ॥२॥

वीविशत॥१५॥ महामहानीलशिलोरुवः पुरोनिषेदिवान्कंसकृषः सविष्टो॥ श्रितोदयादे
 भिसायमुब्रूकेरुचुरचुदससोभिरामताम॥१६॥ विधायतस्यापचितिं प्रसेड्यः प्रकाममप्रीय
 तयज्वनां प्रियः॥ गृहीतुमायान्परिचरयामुहर्महानुभावाहिनिता नमार्थितः॥१७॥ अशेषतीर्थोपह
 ताः कर्मराडलो निर्धाय पाराण्टे विरागाभुदीरिताः॥ अघोघविध्वंसविधोपदीयसीर्नतेनमूद्वाहिरय
 होदयः॥१८॥ संकाश्चनेयत्रमुनेरनुज्ञयानवासुदर्यामतनुर्गविक्षत॥ जिगीयजम्बूजनितश्रियः श्रि
 यंमुमेरुशृङ्गस्पतदातदोमनम्॥१९॥ सतप्रकारतस्वरभास्वराम्बरः कठोरताराधिपलांछविः॥ विदि
 घुतेवाडवजातवेदसः शिखाभिराश्लिष्ट इवाभसांनिधिः॥२०॥ गथाङ्गपारोः पटलेनरोचिषोमृषि

^{११}चिदसंवलितं विरजितं ^{१२}चलत्पलाशां तुरगोचरास्तरोक्तव्यामूर्तेरिव नक्तुमंशवः ^{१३}॥ २१ ॥ प्रफुल्लता
^{१४}पिक्वनिभैरभीष्टभिः ^{१५}भुभैश्च सप्रहृदपां भुपाराडुभिः ^{१६}॥ परस्परैराहुरितामलकवृत्तैकवर्णाविवर्तौ
^{१७}वभूवतुः ^{१८}॥ २२ ॥ युगान्तकालप्रतिसंहतात्मनो जगन्नियस्यां सविकाशमासतः ^{१९}॥ तनोममुस्तत्र न केट
^{२०}भोदिवस्तपोधनाभ्यामसम्भवा मुदः ^{२१}॥ २३ ॥ निदाघधामानमिवाधिदीधितिमुदाविकाशं मुनि
^{२२}सभ्युपेयुषी ^{२३}॥ विलोचने विभ्रदधिभित्तिशिरासि पुरांडरीकाक्ष इति स्फुटो भवतु ^{२४}॥ २४ ॥ सितं सिति
^{२५}प्राप्तुतरां मुनेर्दपुः विसारिभिः सोधमिवाधलभयम् ^{२६}॥ दिजावलि व्याजनिशाकरांशुभिः भुविस्मि
^{२७}तां वाचमवोचदमुतः ^{२८}॥ २५ ॥ हरैर्त्यधं सस्यति हेतुरेव्यतः भुभस्य पूर्वाचरितैः कृतैर्भुभैः ^{२९}॥ शरीरभाः

॥ रामः ॥
 ॥ ३ ॥

^{३०}जो भवदीयदर्शितं व्यनक्ति काचित्तयेऽपि योग्यताम् ^{३१}॥ २६ ॥ जगत्पय्या प्रसहस्त्रभानुना नैयानि
^{३२}यत्तुं समभाविभानुना ^{३३}॥ प्रसहते जोभिरसंख्यताङ्गैरेदं स्त्रियानुन्नमनुत्तमं तैमः ^{३४}॥ २७ ॥ क
^{३५}तः प्रजाक्षेमकृता प्रजास्तृता सुपावतिः क्षेपुनिराकृतात्मना ^{३६}॥ सदीपयोगेऽपि गुरुस्त्वमुक्षयो
^{३७}निधिः श्रुतीनां धनसम्पदामिव ^{३८}॥ २८ ॥ विलोकने नैव तवा मुना मुने कृतः कृताथोस्मिनि वर्हितां
^{३९}हसा ^{४०}॥ तथा प्रभुश्रुत्वा हरिरीयसी गिरिथवाश्रेयसिकेन नृप्यते ^{४१}॥ २९ ॥ गतस्य होय्या गमने प्रा
^{४२}योजनं वेदति वक्तुं व्यवसीयते मया ^{४३}॥ ततोति नस्मा मुदितात्मगोरवो गुरुस्त्वैवा गमयधृष्ट
^{४४}ताम् ^{४५}॥ ३० ॥ इति ब्रुवतं तमुवाच सवती नवाव्यमित्थं पुरुषोत्तम त्वया ^{४६}॥ त्वमेव साक्षात्करणी

यश्च तः किमस्ति कार्यं गुरु योगिनामपि ॥ ३१ ॥ उदीर्गारागप्रतिरोधकं जनैरभीक्ष्णामक्षुराणां
 याति दुर्गमम् ॥ उपेयुषो मोक्षपथं मनस्विनस्त्वमग्रभूमिर्निरपायसंश्रया ॥ ३२ ॥ उदासितारं
 निगृहीतमानसेर्गृहीतमध्यात्मदृशा कथञ्चन ॥ बहिर्विकारं प्रकृतेः पृथग्विदुः पुरातनं त्वां पुरु
 संपुराविदः ॥ ३३ ॥ निवेशयामासि धरेल्योद्धृतं फराणावतां छादनमेकमोकसः ॥ जगत्रये कस्थ
 पतिस्त्वमुच्चैरहीश्वरस्तंभशिरस्सुभूतलं ॥ ३४ ॥ अनन्यगुर्वस्त्ववकेन केवलपुराणमूर्तेर्म
 हिमावगम्यते ॥ मनुष्यजन्मापि सुरासुरानुरोर्भवान्भवच्छेदकरोः करोत्यधः ॥ ३५ ॥ लघूक
 रिष्यन्ति भारभङ्गुराममूंकिलत्वं त्रिदिवा दवातरः ॥ उद्धूलोकत्रितयेन सांप्रतं गुरुध्वस्त्रि ॥

॥ रामः ॥
 ॥ ४ ॥

क्रिते तं त्वया ॥ ३६ ॥ निजोन्मेषो जासयितुं जगदुहामुपाजिहीथानमहीतलं यदि ॥ समाहिते
 रण्यनिरूपितस्तनः पदं दृशः स्याः कथमीशमादृशं ॥ ३७ ॥ उपसृतं पातुमदोमदीक्षते स्त्वमे
 व विश्वं भरविश्वमीशिवे ॥ अतेरवेः क्षातयितुं क्षमेतकः क्षपातमस्काराडमलीमसंनमः ॥
 ३८ ॥ करोतिकं समदिमहीभृतां वधाज्जनो मृगाणामिव यतवस्तवम् ॥ हरेः हिरापाक्षपुरः स
 सुरादिपद्विषः प्रत्युतसातिरस्क्रिया ॥ ३९ ॥ प्रवृत्तएव स्वयमुष्णितश्रमः क्रमेण पेष्टं भुवनदि
 वामसि ॥ तथापि वाचा तनयामुनक्ति मां मिथस्त्वदाभाषणालोलुपं मनः ॥ ४० ॥ तौ दिदृशं दि
 दृमुपेदयद्वचः क्षरां मया विश्वजनीनमुच्यते ॥ समस्तकार्येषु गतेन धुर्यतामहिद्विषस्तन

भवतानि सम्पत्ताम् ॥ ४१ ॥ अभूदभूमिः प्रतिपक्षजन्मनां भियां तनूजस्तपनघुतिर्दितेः ॥ यमिं
 दुशब्दार्थानि सुदन्तं होर्हि रायपूर्वकशिपुं प्रवक्षते ॥ ४२ ॥ समत्सरेणाऽसुरइत्युपेयुषा विराय
 नाम्नः प्रथमाभिधेयताम् ॥ भयस्य पूर्वावतरस्तरस्विना मनस्सु येन घुसदां न्यधीयत ॥ ४३ ॥
 दिशामधीशांश्चतुरो यतः सुरानपास्य तं रागहृतास्मिन्नेवो ॥ अवापुरारभ्य ततश्चला इति
 प्रवादमुच्चैरयशस्क रंश्रियः ॥ ४४ ॥ पुराणि दुर्गारिणि निशातमायुधं वलानि भूराणि घनाः
 श्वकंचुकाः ॥ स्वरूपशोभैकफलानि नाकितांगरोर्यमाशङ्कतदादिवकिरे ॥ ४५ ॥ ससं ॥ रामः ॥
 चरिषुर्भुवनांतरेषु यां यक्ष्याशि श्रियदाश्रयः श्रियः ॥ अकारितस्मै मुकुटोपलसवलत्करे ॥ ५ ॥

स्त्रिसंध्यं त्रिदशोर्दिशेनमः ॥ ४६ ॥ सद्यद्वटाभिन्नघनेन विभ्रतान्तामहमैहीमतनुंतनुंचया ॥
 समुग्धकांतास्तनसक्रभङ्गुरैरुगोविदारं प्रतिचस्करे नखैः ॥ ४७ ॥ विनोदमिह नथदर्प
 जन्मतोरगोनकं डास्त्रिदशैः समंपुनः ॥ सरावराणां नामनिकामभीषरां वभूवरक्षः क्षत
 रक्षरां दिवः ॥ ४८ ॥ प्रभुर्वभूषुर्भुवनत्रयस्य यः शिरोतिरागाद्दशमं चिकर्तिषुः ॥ अतर्कयादि
 द्यमिवेष्टसाहसः प्रसादमिच्छासदृशं पिनाकिनः ॥ ४९ ॥ समुत्क्षिपन् यः पृथिवीभृतां वरं
 वरप्रदानस्य चकार शूलिनः ॥ त्रसतुषारादिमुताससंभ्रमस्वयंग्रहाश्लेषसुरवेन निष्क्र
 यम् ॥ ५० ॥ पुरीमवस्कंदलुनी हि नंदनं मुषारारत्नानि हरामरांगनाः ॥ विगृह्य चक्रे नमु

विद्विषावलीयश्चमस्वास्थ्यमहर्निशं दिवः ॥ ५१ ॥ सलीलयातानिनभर्तुरभ्रमोर्नचिवमुच्चैः
श्रवसः पदक्रमम् ॥ अनुदुतः संयतियेन केवलं बलस्य शत्रुः प्रशशंसती घृताम् ॥ ५२ ॥ अ
शक्नुवन्सोढुमधीरलोचनः सहस्ररश्मेरिव्यस्यदर्शनम् ॥ प्रविश्य हेमाद्रिगुहागृहांतरं नि
नाय विभ्यादिवसानिकोशिकः ॥ ५३ ॥ बृहच्छिलानिष्ठुरकराद्यदनाद्विकीर्णलोलाग्नि
करांसुरादिवः ॥ जगत्प्रभोरप्रसहिद्धुवेध्नवं न चक्रमस्याक्रमताधिकंधरम् ॥ ५४ ॥ विभि
न्नशङ्खः कलुषीभवन्मुहुर्मदेन दंतीवमनुष्यधर्मराः ॥ निरस्तगांभीर्यमपास्तपुष्पकं प्र
कंपयामासनमानसं न सः ॥ ५५ ॥ रोगवृत्तस्य प्रहिताः प्रचेतसासरोष्ठुंकारपराङ्मुखी

॥ रामः ॥
॥ ६ ॥

कृताः ॥ प्रहर्तुरिवोरगराज रत्नवोजवेन करं सभयाः प्रपेदिरे ॥ ५६ ॥ परेतभर्तुर्महिषोऽमुना
धनुर्विधातुमुत्तवातविषारामराडलः ॥ हतेपिभारे महत्स्त्रपाभराड्वाहडुः खेनभृशानतं
शिरः ॥ ५७ ॥ स्पृशन्मशङ्कः समयेभुचावपिस्थितः करोग्रेरसमग्रपातिभिः ॥ अघर्मघर्मोद
कविदुर्मोक्तिकैरलंबकारास्यबधूराहस्करः ॥ ५८ ॥ कलासमग्रेरागृहान्नमुंचतामनस्वि
नीरुत्कयितुं पटीयसा ॥ विलासिनतस्य वितचतारतिं न नर्मसाचिव्यमकारिने दुना ॥ ५९ ॥
विदग्धलीलोचितदत्तपत्रिकाविधित्सयानूनमनेनमानिना ॥ नजातुं वै नायकमेकमुहु
तं विषारामघापिपुनप्ररोहति ॥ ६० ॥ निशांतनारीपरिधानधूननस्फटागसाप्सूक्ष्मलोल

वक्षुषः॥ त्रियेरा तस्यानपराधवाधिताप्रकंपनेनानुचकंपिरेसुराः॥६१॥ तिरस्कृतस्तस्यजना
 मिभाविनामुहर्महिम्नामहसांमहीयसाम्॥ वभारवाधैर्द्विगुणीकृतंतनुस्तनूनपाद्मवि
 तातमाधिजेः॥६२॥ परस्यमर्माविधमुक्तानिजं द्विजिह्वातादोषमजिह्वागामिभिः॥ तमिदं
 मपराधयितुंसकर्णकैः कुलेर्नभेजेफणिनांभुजंगता॥६३॥ तदीयमातंगघटाविद्यदितैः
 कटस्यलप्रोषितदानवारिभिः॥ गृहीतदिक्कैः पुनर्निवर्त्तिभिश्चिराययाथार्थमलंभिदिगा
 जैः॥६४॥ अभीक्ष्णमुद्यैरपितस्यसोष्पराः सुरेन्द्रवन्दीभ्वसितानिलैर्यथा॥ सचन्दनांभः ॥रामः॥
 ज्ञाकोमलेस्तथावपुर्जलाद्रापवनेर्ननिर्ववौ॥६५॥ तपेनवर्द्धाशरदाहिमागमोवसंतः ॥ ७ ॥

नक्ष्माशिशिरः समेत्यव॥ प्रसूनकृत्प्रिंदधतः सदत्तवः पुरेस्पवास्तव्यकुटुंबितांययुः॥६६॥
 अमानवंजातमजंकुलेमनोः प्रभाविनंभाविनमंतमात्मनः॥ मुमोवजानन्त्रपिजाः
 नकीनयः सदाभिमानैकधनाहिमानिनः॥६७॥ स्मृत्यदोदासरथिर्भवन्भवानमुंबनां
 तादनिताऽपहारिणाम्॥ पयोधिमावद्धवलज्ज^{लावज्ज} विलंघ्यलंकानिकषाहनिष्यति॥
 ६८॥ अथोपपत्तिं हलनापरोपरामवाप्यशैलूषश्चैषभूमिकांतिरोहितात्माशिशुपा
 लसंज्ञयाप्रतीयतेसंप्रतिसोप्यसः परैः॥६९॥ सवालआसीदपुषाचतुर्भुजोमुखेन
 दूरीकृतनिभस्त्रिलोचनः॥ युवाकराक्रांतमहीभृदुच्चकैरसंशयंसंप्रतितेजसप्रविः॥

७०॥ स्वयंविधातासुरदैत्यरक्षसामनुग्रहावग्रहयोर्धदृष्ट्या॥ दशाननादीनभिराद्यदेवता
 वितीर्णावीर्यातिशयाहसत्यसौ॥ ७१॥ बलावलेपादधनापिपूर्ववत्प्रबाध्यतेतेनजगज्जि
 गीशुराणा॥ सतीयोधित्यकृतिः मुनिश्चलाप्रमांसमभ्येतिभवांतरेष्वपि॥ ७२॥ तदेनमु
 त्संघितशासनंविधेर्विधेहि कीनभानिकेतनातिथिम्॥ भुभेतराचारविपक्रिमापदोवि
 पातनीयाहिसतामसाधवः॥ ७३॥ हृदयमरिवधोदयादुदूढद्रुमिदधातुपुनःपरंदर
 स्य॥ घनपुलकपुलोमजाकुचाग्रदुतपरिरंभनिपीडनक्षमत्वम्॥ ७४॥ ३० मित्युक्तव
 तोयशार्ङ्गिणाश्रितिव्याहृत्यवाचंनभस्तस्मिन्नुत्पतितेपुरःसुरमुनाविन्दोःश्रियंविभ्र

॥ रामः ॥
 ॥ ८ ॥

ति॥ शङ्करागमनिशंविनाशपिशुनःकुक्षस्यचैद्यं प्रतिज्योम्नीवभ्रुकुटीद्वलेनवदनेकेतुश्च
 कारास्पदम्॥ ७५॥ ॥ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये माघकृतौ कृष्णनारदसंवादे
 नाम प्रथमः सर्गः॥ १ ॥ ॥ पिपक्षमारोनाहूतः पार्थेनाथदिवत्सुरम्॥ अभिवैद्यं प्र
 तिष्ठासुरासीत्कार्यदयाकुलः॥ १॥ सार्धमुदवसीरिभ्यामथासावासदत्सदः॥ गुरुकाव्यानु
 गांविभ्रञ्चान्द्रिमभिनभःश्रियम्॥ २॥ जाज्वल्यमानाजगतः सांतपेसमुपेयुधी॥ व्यघोतिष्ठसभा
 वेद्यामसौनरशिखित्रयी॥ ३॥ रत्नस्तम्भेषुसङ्क्रांतप्रतिमास्तेवकाशिरे॥ एकाकिनोपिपरितःपौ
 रुषेपटताश्च॥ ४॥ अध्मासामासुरुत्तुङ्गहेमपीठानियाचमी॥ तेरुहेकेशरीकान्नत्रिकूटशिख

गेषमाः ॥ ५ ॥ गुरुदयाय गुरुगो रुभयोरथ कार्ययोः ॥ हरिर्विप्रतिषेधं तमाचक्षे विचक्षणाः
॥ ६ ॥ योतितांतः समैः कुंदकुप्रलायदतः स्मितैः ॥ स्त्रापितेवाभवत्सुशुद्धवर्णा सरस्वति ॥
भर्वाजिरामवसप्रदानाय वचांसिनः ॥ पूर्वार्द्धप्रमज्जायनाटकीयस्तुनः ॥ ७ ॥ कर्दीकृतभूपा
लोभ्रातृभिर्जित्वरौर्दिशाम् ॥ विनायकसदलमुद्गुरिज्यायेतपसः सुतः ॥ ८ ॥ उतिष्ठमानस्तप
रोनोपेक्ष्य पथमिच्छता ॥ समोहिशिष्टैराम्नातौवर्त्स्यतावामयः सच ॥ १० ॥ नद्रूपेसात्वतीसू
तुर्यन्मस्यमपराध्यति ॥ यत्तु दन्दह्यते लोकमदोदुःखाकरोति माम् ॥ ११ ॥ ममतावन्मममिदं
श्रूयतामङ्गवामपि ॥ ज्ञातसारोऽपि खल्वेकः सन्दिग्धे कार्यवस्तुनि ॥ १२ ॥ यावदर्थपदांवा

॥ रामः ॥

॥ ९ ॥

चमेवमादायमाधवः ॥ विराममहीयांसः प्रकृत्यामितभाषिणाः ॥ १३ ॥ ततः सपत्नापनयस्म
रणानुशयस्फुरा ॥ ओष्ठेन रामो रामौष्ठविम्बबुम्बतबुम्बुना ॥ १४ ॥ विवक्षितामर्थविदस्त
क्षणाप्रतिसंहताम् ॥ प्रापयन् च वनव्याधेर्गिरिमुत्तरपक्षताम् ॥ १५ ॥ घूर्णयन्मादिरास्वादम
दपाटलितं सुती ॥ रेवतीवदनोद्विष्टपरिपूतपुष्टेष्टौ ॥ १६ ॥ आश्लेषलोलुपवधूस्तनकार्क
श्यसाक्षिणी ॥ म्हापयन्त्रभिमानोद्योर्वनमालां मुखानिलेः ॥ १७ ॥ दधत्संध्यारुराव्योम
स्फुरन्तारानुकारिणी ॥ द्विषद्द्वेषोपरक्तांगसङ्गिनीः स्वेदविपुषः ॥ १८ ॥ प्रोत्ससत्कुराडलप्रो
तपप्ररागदलत्विया ॥ कृष्णोत्तरासंगरुचं विदधश्चैतपल्लवी ॥ १९ ॥ ककुभिकं न्यावक्रान्त

वासलब्धाभिवासया ॥ मुखामोदं मदिरया कृतानुव्याधमुदमन ॥ २० ॥ जगादवदनद्वयपद्म
 पर्यंतपातिनः ॥ नयनमधुलिहः श्रेयमुदयदशनांभुभिः ॥ २१ ॥ इतिकुलकं ॥ यदा मुदेवेनादीन
 मनादीनवमीरितम् ॥ वचसस्तस्य सपदि क्रिया केवलमुत्तरम् ॥ २२ ॥ नैतल्लघ्वपिभूयस्याव
 चोवाचातिशयते ॥ इन्धनौघधगप्यग्निस्त्विवानात्येतिपूषणाम् ॥ २३ ॥ सङ्क्षिप्तस्याप्यतोऽ
 स्पेववाक्यस्यार्थगरीयसः ॥ सुविस्तरतरावाचोभाष्यभूताभवं तु मे ॥ २४ ॥ विरोधिवचसोमू
 कान्वागीशानपिकुर्वते ॥ जडानप्यनुलोमार्थानप्रवाचः कृतिनांगिरः ॥ २५ ॥ षड्रगाः शक्त
 यन्ति सः सिद्धयश्चोदयास्त्रयः ॥ यत्थानधीत्यव्याकर्तुमिति दुर्मधसोप्यलम् ॥ २६ ॥ अनिलोडि

॥ रामः ॥
 ॥ १० ॥

तकार्यस्यवाजालंवाग्मिनोवृथा ॥ निमित्तादपराधेषोर्ध्वानुष्कस्येववलिप्तम् ॥ २७ ॥ सर्व
 कार्यशरीरेषुमुक्ताङ्गस्कंधपंचकम् ॥ सौगतानामिवात्मा ज्योनास्तिमन्त्रोमहीभृताम् ॥ २८ ॥
 मन्त्रोयोधश्वाधीरः सर्वांगैः समृतेरपि ॥ चिरंनसहतेस्थातुं परोभ्योभेदसंकया ॥ २९ ॥ आत्मो
 दयः परस्मानिर्दयनीतिरितीयती ॥ तदूरीकृत्यकृतिभिर्वाचस्यत्यं प्रतायते ॥ ३० ॥ तद्वि
 योगः परोगापिमहिम्नानमहात्मनाम् ॥ पूर्वाश्चन्द्रोदयाकांक्षीदृष्टांतोऽत्रमहार्णवः ॥ ३१ ॥
 सम्पदासुस्थिरं मन्येभवतिस्वल्पयापियः ॥ कृतकृत्योविधिर्मन्येनवर्द्धयति तस्यताम् ॥ ३२ ॥
 समूलघातमघ्नन्तपरान्नोद्यन्तिमानिनः ॥ प्रध्वंसितांधतमसस्तत्रोदाहरणंरविः ॥ ३३ ॥

विपक्षमारिविलीकृत्य प्रतिष्ठावतु डलभाः ॥ अनीत्वा पंकतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते ॥ ३४ ॥
 ध्रियते यावदेकोपिरिपुस्तावत्कृतः सुखं ॥ पुरः क्लिष्टाति सोमं हि सौ हिकेयो सुरद्रुहाम् ॥ ३५ ॥
 सरवागरीयान् शत्रुश्च कृत्रिमस्तौ हिकार्यतः ॥ स्याताम मित्रे मित्रोच सहज प्राकृतावपि ॥ ३६ ॥
 उपकर्त्रारिणां संधिर्न मित्रेणापकारिणा ॥ उपकारापकारौ हिलक्षं लक्षणा मेतयोः ॥ ३७ ॥
 त्वया विप्रकृतश्चैश्वर्यो रुक्मिणी हराहरे ॥ वद्धमूलस्य मूलं हि महद्वैरतरोस्त्रियः ॥ ३८ ॥ त्वयि
 भौषंगते जेतुमरौ सीत्सपरीमिमाम् ॥ प्रोक्षितार्यमरां मेरोरन्धकारस्तटीमिव ॥ ३९ ॥ आ ॥ रामः ॥
 तप्यालमिदं धोय्यत्सदारा न पाहरत् ॥ कथापि खलु पापानां मलमश्रयसे यतः ॥ ४० ॥ विरा ॥ ११ ॥

द्रुग्वंभवता विराडावुद्धाचनः ॥ निवर्त्यते रिः क्रियया सः श्रुतश्रवसः सुतः ॥ ४१ ॥ विधाय वैरं
 सामर्षे नरोऽशौच उदासते ॥ प्रक्षिप्योदस्त्रिषं कक्षेशो रते ते भिमारुतम् ॥ ४२ ॥ मना गनव्यावृत्त्या
 वाकामंक्षाम्यनुयः क्षमी ॥ क्रिया समभिहारेणा विराध्यंतं क्षमेत कः ॥ ४३ ॥ अन्यदा भूषणां पुंसः
 क्षमालज्जेव योषितः ॥ पराक्रमः परिभवे वै यात्यं सुरतोऽध्विव ॥ ४४ ॥ माजीवनयः परावज्ञा दुःख
 दग्धोपि जीवति ॥ तस्या जननिरेवास्तु जननी केशकारिणाः ॥ ४५ ॥ पादाहतं यदुत्थाय मूर्ध्नि नम
 धिरो हति ॥ स्वस्था देवाय मानेपि देहि नस्तद्वरं रजः ॥ ४६ ॥ असम्यादयतः कंचिदर्थं जाति क्रिया
 गुरोः ॥ यदृक्षा शब्दवत्पुंसः संजायेत नमकेवलं ॥ ४७ ॥ तुल्यमितरा नादौ ते दंसिधावगाधता

अलंघनीयताहेतुरुभयंतमनस्विनि ॥ ४८ ॥ तुल्येऽपराधेस्वर्भानुर्भानुमेतं विरेगायत ॥ हिमां
 शुभाशुभसतेतन्मदिमः स्फुटं फलं ॥ ४९ ॥ स्वयंप्रणामतेऽत्येपि परवायातुपेयुधि ॥ निदर्शनम
 साराणांतद्युर्वहृतरांतरः ॥ ५० ॥ तेजस्विमध्ये तेजस्वीदवीयानपि गरापते ॥ पंचमः पंचतपसस्तप
 नोजातवेदसाम् ॥ ५१ ॥ अकृताहेतयापादमुच्चैर्मुर्धसुविद्विषाम् ॥ कथंकारमनालम्बाकीर्ति
 र्धामधिरोहति ॥ ५२ ॥ अंकाधिरोपितमृगश्चन्द्रमामृगलांछनः ॥ केशरीनिष्ठुरक्षिप्रमृगसू
 धोमृगाधिपः ॥ ५३ ॥ चतुर्थोपायसाध्येतुरियौसांत्वमपीकिया ॥ स्वेधमामज्वरं प्राज्ञः कौभसाप
 रिषिं वति ॥ ५४ ॥ सामवादाः सकोपस्यतस्प्रप्रत्युत दीपकाः ॥ प्रतप्तस्येव सहसा सर्पिर्वस्तो

॥ रामः ॥
 ॥ १२ ॥

यविंदवः ॥ ५५ ॥ गुराणामायथातथ्यादर्थं विष्मावयन्ति ये ॥ अमात्यव्यंजनाराज्ञांदूष्या
 लेशत्रुसंज्ञिताः ॥ ५६ ॥ स्वशक्त्युपचये केचित्परस्म्यवसनेपरे ॥ यानमाहुस्तदासीनं त्वामुत्था
 पयति हयम् ॥ ५७ ॥ लिलंघयिष्यतो लोकानलंघ्या नलघीयसः ॥ यादवाम्भोनिधीनरुन्धेवे
 लेवभवतः क्षमा ॥ ५८ ॥ विजयस्त्वयि सेनायाः साक्षिमात्रेऽपदिश्यताम् ॥ फलभाजिस
 मीक्षोक्तेषु द्वेर्भोगश्चात्मनि ॥ ५९ ॥ हते हि डिम्बरि पुराणराज्ञि द्वे मातुरे युधि ॥ विरस्यमित्र
 व्यसनी सुदमो दमघोषजः ॥ ६० ॥ नीतिरापदि यद्गम्यः परस्तन्मानि नो हिये ॥ विधुर्विधुं
 तुदस्येव पूर्णास्तस्योत्सवायसः ॥ ६१ ॥ अन्यकुर्वन् खलं सत्त्वमन्यच्छस्त्रनियंत्रितम् ॥ सामा

नाधिकरापंहितेजस्तिमिरयोः कुतः ॥ ६२ ॥ इन्द्रप्रस्थगमस्तावत्कारिमासंतुचेदयः ॥ आ
 स्माकदंतिसान्निध्यादामनीभूतभूरुहः ॥ ६३ ॥ निरुद्धवीवधासारप्रसारागाश्चव्रजम् ॥ उपरं
 धंतुदाशाहीपुरिस्माहिष्मतीद्विषः ॥ ६४ ॥ यजतां पाराडवः स्वर्गमवत्चिंद्रस्तपत्विनः ॥ वयं ह
 नामद्विषतः सर्वः स्वार्थं समीहते ॥ ६५ ॥ प्राप्यतां विद्युतां सम्यक्संपर्कादकरोचिष्माम् ॥
 शस्त्रैर्द्विषद्विरुद्धेदप्रोद्धतच्छोरिगताच्छितैः ॥ ६६ ॥ शतिसंरंभिरावाणां वलस्यालेख्यदे
 वताः ॥ सभाभित्तिप्रतिध्वानेर्भयादन्ववदंनिव ॥ ६७ ॥ निशम्यताः शेषगवीरभिधातुम् ॥ रामः ॥
 धोक्षजः ॥ शिष्याय वृहतां पत्युः प्रस्तावमदिशदृशा ॥ ६८ ॥ भारती माहितभरामथानुद्ध ॥ १३ ॥

तमुद्धवः ॥ तथा मुतथा नुजवज्जगादायेगदाग्रजम् ॥ ६९ ॥ संप्रत्यसांप्रतंवक्तुमुक्ते मुस
 शलपारिणा ॥ निर्द्वारितेऽर्थे लेख्येन खलूत्कारखलुवाचिकं ॥ ७० ॥ तथापियन्मप्यपि
 तेगुरुरित्यभिगौरवम् ॥ तत्प्रयोजककर्तृत्वमुपैति मम जल्पतः ॥ ७१ ॥ वरौः कतिपयेरेव
 धितस्य स्वरेरिव ॥ अनंतावाग्मस्याहो गेयस्येव विवित्रता ॥ ७२ ॥ बहूपि स्वेच्छया कामं
 प्रकीर्णमभिधीयते ॥ अनुजितार्थसम्बन्धः प्रबंधोऽरुदाहरः ॥ ७३ ॥ अदीयसीमपि घना
 मनल्यगुराकल्पिताम् ॥ प्रसारयंतिकशलाश्चित्रांचंपटीमिव ॥ ७४ ॥ विशेषविदुषः शा
 स्त्रं यत्तवोद्गाह्यते पुरः ॥ हेतुः परिचयस्थैर्येव कुर्गुरातिकैवसा ॥ ७५ ॥ प्रज्ञोत्साहावतः स्वा

मीयतेनाधातुमात्मनि॥ तौहिमूलमुदेव्यं त्याजिगीघोरात्मसम्पदः॥ ७६॥ सोपधानाभिय
 न्धीराः स्थेयसीरवद्वय न्निये॥ तत्रानिशान्तिष समास्तेजानतेजातुनश्रममम्॥ ७७॥ स्पृशं
 तिशरवत्रीक्षणास्तोकमंतर्विशान्तिच॥ बहुस्पृशापिस्थूलेनस्थीयतेवहिरश्मवत्॥ ७८॥
 आरभन्तेऽत्यमेवाज्ञाः कामेव्यग्राभवन्तिच॥ महारम्भाः कृतधियः तिष्ठन्तिचनिराकुलाः॥
 ७९॥ उपायमास्थितस्पापिनश्चपत्पार्थाः प्रमाद्यतः॥ हन्तिनोपशयस्थोपिशयालुर्मृग
 युर्मृगान्॥ ८०॥ उदेतुमत्यजन्नीहंरजसुद्वादशस्वपि॥ जिगीषुरेकोदिहिनकदादि
 त्येच्चिवकल्पते॥ ८१॥ बुद्धिशस्त्रः प्रकृत्यंगोघनसंहतिकश्रुकः॥ चारेक्षरगोदूतमुः

॥ गमः॥
 ॥ १४॥

खः पुरुषः कोपिपार्थिवः॥ ८२॥ तेजः क्षमावानैकांतं कालज्ञस्यमहीयते॥ नैकमोजः प्रसादो
 वारसभावविदः कवेः॥ ८३॥ कृतापचारोपिपौरनाविष्कृतविक्रियः॥ असाध्यः कुरुतेकोपं
 प्राप्तेकालेगदोयथा॥ ८४॥ मृडव्यवहितंतेजोभोक्तुमर्थान्प्रकल्पते॥ प्रदीपः स्नेहमादत्तेद
 शयाभ्यन्तरस्थया॥ ८५॥ नालम्बतेदौष्टिकतांननिषीदतिपौरुषे॥ शब्दार्थौसत्कविरिवद्वयंवि
 द्वातपेक्षते॥ ८६॥ स्थायिनोऽर्थेप्रपद्यन्तेभावाः संचारिणोयथा॥ रसस्येकस्यभूयांशस्तथाते
 तुर्महीभृतः॥ ८७॥ तंत्रावापविदायोगैर्मण्डलात्मधितिष्ठता॥ सुनिग्रहानरेन्द्रेणफणीप्रश्च
 शत्रवः॥ ८८॥ करप्रवेयासुतुङ्गः प्रभुशक्तिं प्रथीयसीम्॥ प्रज्ञावलद्वहन्मूलः फलमुत्साहया

दपः॥ ८८॥ अतल्पत्वात्प्रधातत्वाद्दशस्पेवेतरेस्वराः॥ विजिगीषोर्नृपतयः प्रयांतिपरिवारताम्
 ॥ ८९॥ अप्यनारभमाणस्यविभोरुत्यादिताः परैः॥ कुजंतिगुणतामर्थाः शब्दाइवविहायसः॥
 ८९॥ यातव्यपाहिर्ग्याहादिमातायामधिकद्युतिः॥ एकार्थतंतुप्रोतायांनायकोनायकाय
 ते॥ ९०॥ बाहुगपमुपयुंजीतशक्त्यपेक्षरसायनम्॥ भवंत्यस्येवमङ्गानिस्थाष्टनिवत्तवन्नि
 च॥ ९१॥ स्थानेशमवतांशक्त्याव्यायामेवद्विरङ्गिनाम्॥ अथथावलमारंभोनिदानंक्षयसंप
 दः॥ ९२॥ तदीशितारंवेदीनांभवांस्तमवमंस्तम्ना॥ निहंत्यरीनेकपदेयउदात्तःस्वरानिवा॥ ९३॥ ॥ रामः॥
 मावेदियदमावेकोजेतव्यश्चेदिराडिति॥ राजपक्षमेवगोरागांसमूहःसमहीभृताम्॥ ९४॥ सं ॥ १५॥

पादितफलस्तेनसपक्षःपरभेदनः॥ कार्मुकेरोगवगुणिनावागाःसंधानमेव्यति॥ ९५॥ येवान्ये
 कालयवनशाल्वरुक्मिद्रुमादयः॥ तमःस्वभावास्तेप्येनंपुदोषमनुगामिनः॥ ९६॥ उपजा
 पःकृतस्तेनतानाकोपवतस्त्वयि॥ आशुदीपयिताल्पोपिसाग्रीनेधानिवानिलः॥ ९७॥
 बृहत्सहायःकार्यांतक्षोदियानपिगहति॥ संभूयांभोधिमभ्येतिमहानद्यानगापगाः॥
 १००॥ तस्यमित्रारापमित्रास्तेयेवयेवोभयेत्तपाः॥ अभियुक्तंत्वयेनंतंगंतारस्त्वामतःपरे
 ॥ १॥ सखविद्यायसकलमित्थमुत्थाप्यराजकं॥ हंतजातमजातारेःप्रथमेरात्वयारिणा
 ॥ २॥ संभाव्यत्वामतिभरक्षमस्कंधंसबांधवः॥ सहायमध्वरधुरांधर्मराजोविवक्षते॥ ३॥

महात्मनो नु गृह्णति भजमानानरी नपि ॥ सपत्नीः प्रापयन्त्यधिंसिंधवो न गतिमग्राः ॥ ४ ॥
 चिरादपि वलात्कारो बलिनः सिद्धये रिषु ॥ दन्दानुदृतिः साध्याः सुहृदो विमनीकृताः
 ॥ ५ ॥ मन्यसे रिबधः श्रेयाः श्रीतयेनाकिनामिति ॥ पुरोडाशभुजामिष्टमिष्टं कर्तुं मलं
 तरास ॥ ६ ॥ अमृतं नाम यत्संतो मंत्रजिह्वेषु जुहति ॥ शोभेव मन्दरक्ष्वक्षुभितां भोधि
 वर्णना ॥ ७ ॥ सहिष्ये शतमागं सिद्धुनोस्त इति यत्त्वया ॥ प्रतीक्षन्त त्प्रतीक्षाये पितृषु श्रेष्ठ
 ति श्रुतं ॥ ८ ॥ तीक्ष्णानां तु दाबुद्धिः कर्मशांतं प्रतापवत् ॥ नोपतापि मनः सोऽयं वागेका ॥ रामः ॥
 वाग्मिनः सतः ॥ ९ ॥ स्वयं कृतं तत्र सादस्य तस्याहो भानुमानिव ॥ समयावधि मप्राप्य नांता ॥ १६ ॥

यालंभवानपि ॥ १० ॥ कृत्वा कृत्यविदस्त्रीर्धैर्यं तः प्रणिधयः पदं ॥ विदां कुर्वन्तु महत्तलं विद्विषदं भ
 सः ॥ ११ ॥ अनुसूत्रपदस्यासासदृतिः संतिबंधना ॥ शब्दविशेषेनोभाति राजनीतिरपस्पशा ॥
 १२ ॥ अज्ञातदोषे दोषज्ञे रुद्धूषो भयवेतनेः ॥ भेद्याः शत्रोरभिव्यक्तशासनैः सामवायिकाः ॥ १३ ॥
 उपेयिवांसिकर्तारः पूरीमाजातशात्रवीम् ॥ राजन्यकान्युपायज्ञैरेकार्थानि चरेत्तव ॥ १४ ॥ सवि
 शेषं सुते पाराजोर्भक्तिं त्वयि वितन्वति ॥ वैरायितारस्तरलाः स्वयं मत्सरिराः परो ॥ १५ ॥ यद्दहाम
 दिदो विपक्षमध्ये सहसं दृष्टियुजोपि भूभुजः स्युः ॥ बलिपृष्ठकलादिवा न्यपुष्टैः पृथगस्माद
 विरेगाभावितातेः ॥ १६ ॥ सहजचापलदोषमुद्धृतश्चलित दुर्बलपक्षपरिग्रहः ॥ तव दुरासदवी

प्यविभावसौशतभतांलभतामसुहृजराः॥११॥ इतिविश्वकलितार्थामोद्वीवाजमेनामनुग
तनयमार्गामर्गतांदुर्नयस्य॥जनितमुदमुदस्थादुश्चकैरुच्छृतोरःस्थलनियतनिष्पन्नाश्रीः
श्रुतांशुश्रवांसः॥१८॥ ^{दिनेश}॥ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येमाघकृतोद्वितीयसर्गः॥२

॥रामः॥
॥११॥